

назвати його протокольним, набором міміки, жестів, поз, які б сприяли створенню у партнерів із комунікації позитивного іміджу. До цього набору доцільно включити знання про такесіку (наука про торкання), окулістику (контакт очей), проксеміку, хронеміку (використання часу в комунікативних процесах, його культурно та національно обумовлену цінність), вимоги до зовнішнього вигляду учасника наукової комунікації тощо.

Отже, актуальним напрямом лінгвометодичних досліджень вважаємо створення для іноземних здобувачів вищої освіти навчального тлумачного словника-довідника, який буде структурований відповідно до основних комунікативних ситуацій академічного дискурсу і містити роз'яснення соматичних висловів, що актуальні для невербальної академічної комунікації.

Література:

1. Клименюк О.В. Методологія та методи наукового дослідження: Навчальний посібник. Київ : Міленіум, 2005. 186 с.
2. Ушакова Н.І. Підручник з мови навчання для іноземних студентів як чинник формування ефективного освітнього середовища. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. пр. / [ред. кол., голов. ред. В. М. Мадзігон]. Київ, 2011. Вип. 11. С. 451–457.
3. Ушакова Н., Домніч С., Кушнір І., Тростинська.О. Модель підготовки іноземних здобувачів вищої освіти в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2019. № 2 (8), С.32-48.

Принципи розвитку риторичної компетентності іноземних студентів у зкладах вищої освіти

Ципіна Д.С.

*к. пед. н., доцент кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна
e-mail: sundian@ukr.net*

В процесі вирішення проблеми формування риторичної компетентності (РК) іноземних студентів, вважаємо за потрібне розгляд педагогічних принципів, призначенням яких є встановлення закономірностей педагогічного

процесу, виявлення протиріч, які виникають при його реалізації, а також проектування засобів, спрямованих на їх послаблення і підвищення ефективності навчальної діяльності студентів.

У нашому дослідженні побудова й обґрунтування системи принципів формування РК іноземних студентів здійснено на основі аналізу факторів (об'єктивного, суб'єктивного, особистісного і людського) та визначених на їх основі суперечностей.

1) Педагогічні принципи, спрямовані на зменшення суперечностей, що виникають під впливом об'єктивного фактора

Цю групу педагогічних принципів детально досліджено в дисертаційній роботі Т.Колбіної, серед яких: принцип професійної спрямованості педагогічного процесу, принцип гуманітаризації педагогічного процесу у закладах вищої освіти та принцип гуманізації. Окрім них, з точки зору специфіки риторичної діяльності, потребує окремого розгляду принцип виховного навчання.

Принцип виховного навчання базується на закономірності єдності навчання та виховання в цілісному педагогічному процесі. Виходячи з того, що риторика – вчення про мовленнєве виховання особистості, а її основою є філософія та етика, поза цієї духовно-моральної складової неможливо уявити сучасні методики навчання. Реалізація принципу виховного навчання передбачає такі правила його реалізації: здійснювати педагогічний процес формування професійної риторичної компетентності з урахуванням індивідуальних особливостей особистості іноземного студента: його потреб, нахилів, інтересів і поведінки; відбирати навчальний матеріал з риторики за змістом, який би сприяв формуванню позитивної спрямованості особистісних якостей студента; викладачу здійснювати виховний вплив на студентів своїм прикладом, зокрема, високим рівнем власної мовленнєвої культури та педагогічної майстерності; поважати особистість студента.

2) Педагогічні принципи, спрямовані на зменшення суперечностей, що

виникають під впливом суб'єктивного фактора

Провідним принципом зменшення дії виявлених протиріч має стати принцип міжпредметних зв'язків у навчанні. Дослідники зазначають, що цей принцип націлює на формулювання проблем, питань, завдань, що зорієнтовані на застосування та синтез знань і вмінь з різних предметів. Правила реалізації принципу міжпредметних зв'язків у навчанні: дотримання структурно-логічної схеми між взаємозалежними навчальними предметами, які вивчались на різних освітніх рівнях; розробка міждисциплінарних за змістом дидактичних засобів; створення на кожному занятті з риторики теоретичних передумов для вивчення наступної навчальної теми.

3) Педагогічні принципи, спрямовані на зменшення суперечностей, що виникають під впливом особистісного фактора

Суперечності особистісного фактора виявляються у важливості формування мотиваційно-цільової, когнітивної, ціннісно-емоційної та комунікативно-поведінкової сфери особистості студента та недостатнім рівнем якості знань, умінь здійснювати риторичну діяльність у професійній сфері, а також розвинутої відповідних особистісних якостей

За твердженням Т.В.Колбіної, педагогічними принципами, які сприяють зняттю або зменшенню дії протиріч особистісного фактора, є принципи особистісно орієнтованого навчання, серед яких: культуро- та ідеаловідповідність, індивідуалізація; принцип свідомості; принцип суб'єктності; принцип науковості; принцип наочності, принцип продуктивності, принцип зв'язку теорії з практикою та інші.

Важливим у розкритті особистої значущості виховання мовленнєвої культури у студентів та пов'язаним з принципом виховного навчання є принцип культуро- та ідеаловідповідності. У дослідженні цього принципу в якості обов'язкової умови ми вбачаємо наявність ціннісної ієрархії, ідеалу, до якого прямують викладач і іноземний студент у процесі навчання та виховання. У нашому дослідженні ми визначили такі правила реалізації принципу культуро-

та ідеаловідповідності: здійснювати формування досвіду риторичної діяльності шляхом порівняння культури ділового спілкування в інших країнах, національних риторичних ідеалів; за допомогою конкретних зразків утілення риторичного ідеалу в реальних мовленнєвих вчинках створювати такі умови формування майбутнього менеджера, які дозволять на продуктивному рівні багаторазово відтворити еталонні комунікативні моделі та реалізувати теоретичні знання про риторичний ідеал епохи на практиці; збагачувати мовленнєвий досвід студентів моделями ефективної поведінки, засобами продуктивного спілкування; бути для студентів взірцем мовленнєвої культури та самовдосконалюватися в якості оратора.

Важливим є розгляд принципу формування особистості через слово, зокрема, її духовне становлення. Як стверджує нпуковець І. Кропивко, риторика розвиває в людині особистісні якості: культуру мислення, культуру мовлення, культуру поведінки, культуру спілкування. Розвивальний потенціал риторики сприяє формуванню особистості іноземних студентів. Правила реалізації принципу: відбирати навчальний матеріал з риторики за змістом, який би сприяв формуванню позитивної спрямованості особистісних якостей студента; стимулювати студентів до активного обговорення проблемних питань, розвитку критичного мислення.

Класичний принцип зв'язку теорії з практикою втілюється в принципі практичного спрямування. Він сприяє послабленню суперечності між потребами студентів у набутті практичних навичок здійснення риторичної діяльності у професійній сфері та недостатнім рівнем їх сформованості. Риторична діяльність передбачає неодноразове практичне застосування теоретичних знань з риторики у типових і нестандартних ситуаціях, а також постійне тренування. Правилами реалізації принципу пріоритету практики, на нашу думку, є: практична спрямованість занять з риторики; відбір завдань, зміст яких наближений до ситуацій професійної сфери; обов'язкове виконання студентами тренувальних вправ, творчих завдань з риторики; новизна у змісті

навчального матеріалу, проблем обговорення, форм організації навчання, видів, методів і прийомів роботи; мовленнєвих партнерів; новизна технічних засобів навчання та ілюстративної наочності.

З принципом пріоритету практики пов'язаний принцип продуктивності навчання, який вирішує протиріччя між бажанням студента набути риторичну компетентність, розвиватись та самовдосконалюватись як мовна особистість і недостатнім рівнем сформованості риторичних умінь і навичок, недостатнім досвідом здійснення риторичної діяльності. З метою розвитку практичних риторичних навичок у навчальному процесі використовується продуктивно-творчий метод, який реалізується у творчих завданнях, спрямованих на формування у студентів умінь зв'язно висловлювати думки: написання сценарію проведення дискусії, наукової конференції, рольові та ділові ігри, групові дискусії, дебати, ситуації-симуляції, риторичні тренінги тощо.

Правила реалізації зазначеного принципу: дотримуватися пріоритетного використання завдань продуктивного характеру над репродуктивним; стимулювати студентів до продуктивного мислення: самостійно формулювати цілі та складати плани завдань, визначати способи діяльності, висловлювати рефлексивні судження і самооцінки; обов'язкове виконання студентами творчих завдань з риторики.

Принцип наочності навчання обґрунтовано науковцями як основу успішності навчання. Наочність може застосовуватися на всіх етапах навчального процесу, відповідно до кожного етапу та рівня абстрактності відбираються адекватні їй види. Враховуючи специфіку риторичної діяльності найбільш ефективним вважаємо застосування таких видів наочності: візуальної (фотографії з метою виявлення комунікативної поведінки комунікантів тощо); звукової та аудіовізуальної (аудіо- та відеозаписи публічних виступів, комунікативних ситуацій у діловій сфері з метою аналізу вербальних та невербальних засобів); символічної у вигляді моделі досліджуваного об'єкта; словесної (образні словесні ілюстрації явищ, життєвих фактів та дій тощо).

Правила реалізації принципу наочності навчання: відбирати наочні засоби відповідно до змісту навчального матеріалу; стимулювати пізнавальну діяльність студентів до самостійного створення наочних засобів.

4) Педагогічні принципи, спрямовані на зменшення суперечностей, що виникають під впливом людського фактора

Принцип діалогічності є провідним етичним принципом гуманістичної педагогіки, яким мають керуватися викладачі у своїй професійній діяльності. Формування у студентів культури діалогу в процесі здійснення риторичної діяльності охоплює розвиток таких навичок: висловлювати та аргументовано захищати свою думку, слухати співрозмовника, співпрацювати у діалозі над розвитком ідеї, знаходити контраргументи, бути емпатійними, володіти діалогічним етикетом та ін. Пропонуємо такі правила реалізації цього принципу: організувати педагогічний процес на засадах суб'єкт-суб'єктних відносин, створення діалогічної атмосфери на заняттях; організувати навчальний процес формування культури діалогу; використовувати тренінгові форми з розвитку діалогічних умінь і навичок як ефективний засіб формування культури діалогу; створювати сприятливу психоемоційну атмосферу занять, що сприятиме зацікавленості та активізації учасників тренінгів з розвитку діалогічних умінь і навичок.

Отже, на основі проведеного дослідження дійдемо висновку, що процес формування РК іноземних студентів має спиратися на загальнодидактичні, а також специфічні педагогічні принципи, зокрема, принципи пріоритету практики, ідеаловідповідності, гармонізуючого діалогу, наочності.